

Михайлишин У. Б.*доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психології
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»***Юхименко І. В.***викладач кафедри психології
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»***Татьяненко Н. В.***магістр психології
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА КОНФЛІКТНІСТЬ У РАНЬОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

THE INFLUENCE OF EMOTIONAL INTELLIGENCE ON CONFLICT IN EARLY ADOLESCENCE

У статті здійснено дослідження проблеми психологічних особливостей впливу емоційного інтелекту на конфліктність особистості у ранньому юнацькому віці.

На основі теоретичного аналізу різних підходів науковців визначено, що поняття емоційного інтелекту має різні трактування. У загальному під емоційним інтелектом розуміють здатність особистості до розпізнання, розуміння власних та чужих емоцій і управління ними.

Розглянувши основні наукові положення, ми з'ясували, що емоційний інтелект може впливати на рівень конфліктності особистості. Особи із високим рівнем емоційного інтелекту ефективно керують своєю емоційною сферою, так як добре розуміють свої емоції і почуття інших людей. У результаті це допомагає їм приймати конструктивні рішення у конфліктних ситуаціях. Виявлено, що люди з низькою конфліктністю характеризуються хорошим емоційним самоконтролем.

Проведено емпіричне дослідження впливу емоційного інтелекту на конфліктність особистості у ранньому юнацькому віці. Для діагностики емоційного інтелекту та особливостей проявів конфліктності обрано наступні методики: методика дослідження емоційного інтелекту «Emotional Intelligence Scale» Н. Шутте; методика діагностики способів реагування у конфліктах К.Томас; методика оцінки конфліктності особистості Г.В. Ложкін.

За допомогою зазначених методик встановлено, що у даній вибірці середній рівень розвитку емоційного інтелекту виражений у найбільшій кількості учнів. Низький рівень розвитку емоційного інтелекту виражений у найменшій кількості досліджуваних. У конфліктних ситуаціях більшість учнів обирають стратегію співпраці, компромісу. Найменше схильні у конфліктах проявляти суперництво. У цілому рівень конфліктності більшості досліджуваних осіб у межах соціальної норми, поведінка у конфліктах є конструктивною.

За допомогою статистичної обробки даних (коефіцієнт кореляції Пірсона) визначено взаємозв'язок між рівнем емоційного інтелекту та особливостями конфліктності старшокласників. Досліджувані з високим рівнем емоційного інтелекту частіше у конфліктних ситуаціях застосовують співпрацю та йдуть на компроміс. Також, особи з високим рівнем емоційного інтелекту проявляють низький рівень конфліктності та рідше у конфліктних ситуаціях обирають такі стратегії як уникнення, пристосування, суперництво та протидію.

Ключові слова: емоційний інтелект, конфліктність, конфліктна поведінка, способи подолання конфлікту, ранній юнацький вік.

The article studies the problem of psychological characteristics of the influence of emotional intelligence on the conflict of personality in early adolescence.

Based on the theoretical analysis of different approaches of scientists, it is determined that the concept of emotional intelligence has different interpretations. In general, emotional intelligence is understood as the ability of a person to recognize, understand their own and other people's emotions, and manage them.

Having considered the main scientific provisions, we found that emotional intelligence can influence the level of conflict in the personality. Individuals with a high level of emotional intelligence effectively manage their emotional sphere, as they understand their emotions and the feelings of other people well. As a result, this helps them make constructive decisions in conflict situations. It was found that people with low conflict are characterized by good emotional self-control.

An empirical study of the influence of emotional intelligence on personality conflict in early adolescence was conducted. The following methods were chosen for the diagnosis of emotional intelligence and the specifics of conflict manifestations: the emotional intelligence research method "Emotional Intelligence Scale" by N. Schutte; the method of diagnosing ways of reacting in conflicts by K. Thomas; the method of assessing personality conflict by G.V. Lozhkin.

Using the above-mentioned methods, it was found that in this sample, the average level of emotional intelligence development is expressed in the largest number of students. The low level of emotional intelligence development is expressed in the smallest number of students. In conflict situations, most students choose a strategy of cooperation and compromise. They are least inclined to show rivalry in conflicts. In general, the level of conflict of the majority of the studied individuals is within the social norm, and behavior in conflicts is constructive.

Using statistical data processing (Pearson's correlation coefficient), the relationship between the level of emotional intelligence and the characteristics of conflict in high school students was determined. Subjects with a high level of emotional intelligence more often use cooperation and compromise in conflict situations. Also, individuals with a high level of emotional intelligence show a low level of conflict and less often choose strategies such as avoidance, accommodation, rivalry, and opposition in conflict situations.

Key words: emotional intelligence, conflict, conflict behavior, ways to overcome conflict, early adolescence.

Постановка проблеми. Інтерес до проблеми конфліктності помітний у багатьох дослідників. Зумовлено це тим, що конфлікт являє собою невід'ємний елемент людської життєдіяльності. Кожна особистість у своєму житті у певних обставинах переживає конфліктні ситуації. Проте, не всі люди здатні знаходити конструктивні шляхи розв'язання проблеми. Способи вирішення конфліктів є індивідуальними для кожної особистості і також можуть змінюватись ситуативно під впливом певних факторів.

Значний інтерес викликає питання щодо визначення детермінант зниження рівня конфліктності особистості. Одним із чинників, які впливають на зниження конфліктності та допомагають людині успішно, конструктивно долати конфлікти виступає емоційний інтелект. Високий рівень емоційного інтелекту допомагає людині краще розуміти свої емоційні стани, почуття інших людей, тому при виникненні непорозуміння у різних ситуаціях їх поведінка може бути більш конструктивною. Таким чином, вміння контролювати власні та чужі емоції, розуміти їх може допомогти людині при вирішенні конфлікту.

Проте, однозначного взаємозв'язку між рівнем емоційного інтелекту та конфліктності особистості у сучасних наукових дослідженнях не визначено. Різні аспекти зазначеної проблематики потребують глибокого аналізу та конкретизації.

Виклад основного матеріалу. Дослідженням емоційного інтелекту займалися такі вчені, як Д. Гоулман (теорія емоційної компетентності), Р. Бар-Он (когнітивна теорія емоційного інтелекту), Х. Вайсбах і У. Дакс (емоційний інтелект як вміння «інтелектуально» керувати своїм емоційним життям), Дж. Майєр, П. Селовей, Д. Карузо (теорія емоційно-інтелектуальних здібностей) та інші.

Поняття «емоційний інтелект» розглядається як здатність до розпізнання, розуміння емоцій і управління ними; маються на увазі як власні емоції суб'єкта, так і емоції інших людей [3].

Актуальними на сьогодні є декілька моделей емоційного інтелекту, що активно використовуються як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Найвідомішою з них є «модель здібностей», що була запропонована Дж. Мейєром і П. Селовеєм, а пізніше доповнена Д. Карузо, в якій емоційний інтелект розуміється як набір здібностей людини. Дослідники виокремили чотири основних компоненти, що будуються в певну ієрархію: сприйняття, оцінка і вираз емоцій; використання емоцій для підвищення ефективності мислення і діяльності; розуміння і аналіз емоцій; свідоме управління емоціями.

Серед змішаних моделей емоційного інтелекту набула значної популярності концепція Д. Гоулмана. Згідно з цією концепцією, емоційний інтелект – це здатність людини тлумачити власні емоції і емоції інших

оточуючих людей для того, щоб використовувати отриману інформацію для реалізації власних цілей.

Канадський психолог Р. Бар-Он запропонував модель емоційного інтелекту як альтернативу до визначення показника когнітивного інтелекту. Згідно з теорією Р. Бар-Она, емоційний інтелект становить множинність некогнітивних здібностей і навичок, що впливають на можливість індивіда успішно долати перешкоди і тиск оточення. Структура емоційного інтелекту у моделі Бар-Она складається з п'яти основних компонентів: внутрішньоособистісний емоційний інтелект; міжособистісний емоційний інтелект; адаптивність; регуляція стресу; загальний настрій [4].

Рівень емоційного інтелекту може впливати на конфліктність особистості. Люди з високим рівнем емоційного інтелекту добре розуміють свої емоції і почуття інших людей, можуть ефективно керувати своєю емоційною сферою, і тому у суспільстві їхня поведінка більш адаптивна і вони легше досягають своїх цілей у взаємодії з оточуючими. Їх опанування і контроль дозволяють приймати конструктивні рішення [3].

Встановлено, що емпатійні люди, які вміють враховувати думку інших, привітливі, оптимістичні, сердечні, емоційні, менше вступають у конфлікти [2].

Конструктивний етап конфліктності характеризується спроможністю особистості до аналізу й управління конфліктами, здатністю до емоційної саморегуляції, впевненістю у можливості знайти взаєморозуміння, вирішити проблеми, що виникли у взаєминах. Особи з низькою конфліктністю характеризуються хорошим емоційним самоконтролем [1].

На думку К.Томаса, у дослідженнях конфліктної поведінки потрібно обов'язково звертати увагу на форми поведінки людини у конфліктній ситуації, які з цих форм є конструктивними та деструктивними, та як можна у ситуації конфлікту стимулювати конструктивну поведінку. Для опису поведінки людини у конфліктній ситуації К.Томас використовує двомірну модель регулювання конфліктів, базовими змінами у якій є кооперація – здатність людини до розуміння потреб інших та наполегливість – лобювання власних інтересів [2].

Психологічні особливості впливу емоційного інтелекту на конфліктність особистості у старшому шкільному віці емпірично досліджено на базі Колочавського ліцею Колочавської сільської ради Хустського району Закарпатської області. Вибірка становить у загальному 38 учнів. Дослідження проводилось у 10 та 11 класах.

Для діагностики емоційного інтелекту та особливостей конфліктності обрано наступні методики: методика дослідження емоційного інтелекту «Emotional Intelligence Scale» Н. Шутте; методика діагностики способів реагування у конфліктах

К.Томас; методика оцінки конфліктності особистості Г.В. Ложкін.

За методикою дослідження емоційного інтелекту «Emotional Intelligence Scale» Н. Шутте встановлено, що високий рівень розвитку емоційного інтелекту виражений у 29% від загальної кількості осіб у вибірці (11 досліджуваних учнів). Середній рівень розвитку емоційного інтелекту виражений у 55% від загальної кількості осіб у вибірці (21 досліджуваних учнів). Низький рівень розвитку емоційного інтелекту виражений у 16% від загальної кількості осіб у вибірці (6 досліджуваних учнів).

Таким чином, результати дослідження за даною методикою вказують на те, що середній рівень розвитку емоційного інтелекту виражений у найбільшій кількості учнів. Низький рівень розвитку емоційного інтелекту виражений у найменшій кількості досліджуваних.

Результати дослідження за даною методикою дозволяють зробити висновки, що більшість учнів мають достатньо розвинений емоційний інтелект. Їх результати входять у межі норми. Більшість учнів у різних ситуаціях можуть ідентифікувати свої власні емоції, розрізнити та використовувати їх. Також вони здатні керувати своїми емоціями. Проявляють учні і здатність відстежувати чужі емоції та розуміти їх.

На рисунку 1 зображено узагальнені результати у % за даною методикою.

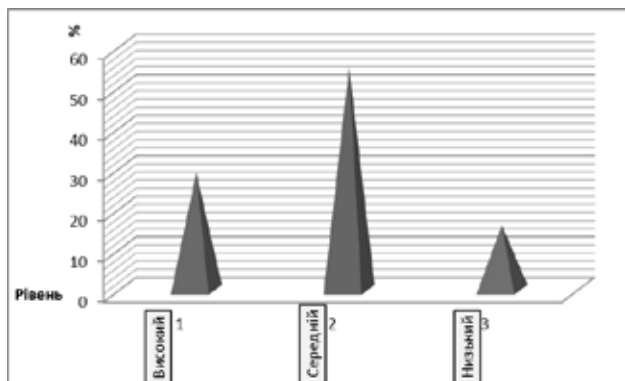

Рис. 1. Узагальнені результати у % за методикою дослідження емоційного інтелекту «Emotional Intelligence Scale» Н. Шутте

За методикою діагностики способів реагування у конфліктах К.Томас встановлено, що спосіб реагування у конфліктних ситуаціях «компроміс» виражений у 42% від загальної кількості осіб у вибірці (16 досліджуваних учнів). Спосіб реагування у конфліктних ситуаціях «співпраця» виражений у 55% від загальної кількості осіб у вибірці (21 досліджуваних учнів). Спосіб реагування у конфліктних ситуаціях «уникнення» виражений у 29% від загальної кількості осіб у вибірці (11 досліджуваних учнів). Спосіб реагування у конфліктних ситуаціях «пристосування» виражений у 24% від загальної кількості осіб у вибірці (9 досліджуваних учнів). Спосіб реагування у конфліктних ситуаціях «суперництво» виражений у 16% від загальної кількості осіб у вибірці (6 досліджуваних учнів).

Таким чином, результати дослідження за даною методикою вказують на те, що спосіб реагування у конфліктних ситуаціях «співпраця» виражений у найбільшій частині досліджуваних осіб. Також багато учнів мають виражений спосіб реагування у конфліктних ситуаціях «компроміс». Спосіб реагування у конфліктних ситуаціях «суперництво» виражений у найменшій кількості учнів у вибірці.

Результати дослідження за даною методикою дозволяють зробити висновки, що більшість учнів у конфліктних ситуаціях не вдаються до деструктивної поведінки, а намагаються вирішити конфлікт максимально задовольнивши усі сторони. Конфліктну ситуацію вони не сприймають як цілком негативну, а намагаються знайти варіанти покращення взаємовідносин. У деяких випадках, коли не вдається вирішити проблему за допомогою співпраці, вони можуть погодитись на певні компроміси щоб частково задовольнити усі конфліктуючі сторони. Більшість учнів також не схильні до того, щоб задовольнити свої власні інтереси за рахунок інших, у конфліктах вони враховують позиції інших осіб.

На рисунку 2 зображено узагальнені результати у % за даною методикою.

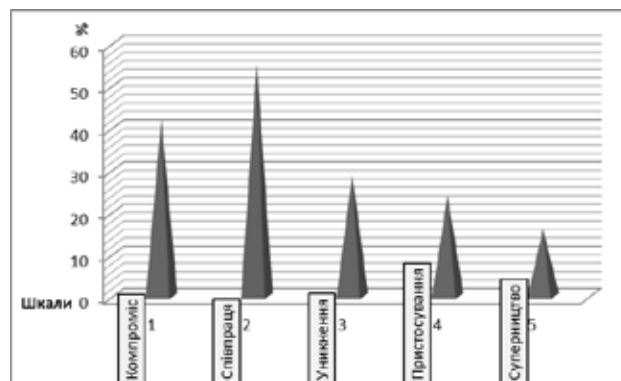

Рис. 2. Узагальнені результати у % за методикою діагностики способів реагування у конфліктах К.Томас

За методикою оцінки конфліктності особистості Г.В. Ложкін встановлено, що висока конфліктність виражена у 24% від загальної кількості осіб у вибірці (9 досліджуваних учнів). Рівень конфліктності у межах норми виражений у 76% від загальної кількості осіб у вибірці (29 досліджуваних учнів).

Таким чином, результати дослідження за даною методикою вказують на те, що рівень конфліктності у межах норми виражений у найбільшій кількості учнів. Висока конфліктність виражена відповідно у меншій частині досліджуваних осіб.

Результати дослідження за даною методикою дозволяють зробити висновки, що більшість учнів не схильні провокувати конфліктні ситуації, проблеми вони намагаються вирішувати так, щоб до конфліктів не доходило. Учні можуть керувати своїми емоційними станами таким чином, щоб конструктивно вирішувати проблеми.

На рисунку 3 зображено узагальнені результати у % за даною методикою.

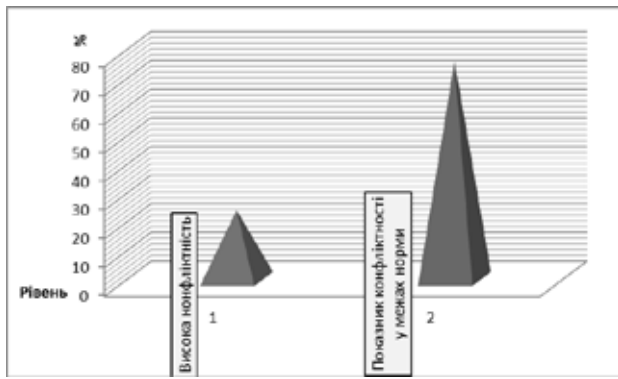

Рис. 3. Узагальнені результати у % за методикою оцінки конфліктності особистості Г.В. Ложкін

Взаємозв'язок між результатами методик дослідження емоційного інтелекту та конфліктності особистості встановлено за допомогою коефіцієнта кореляції Пірсона. Отримано наступні статистично значимі зв'язки:

Позитивний кореляційний зв'язок між рівнем емоційного інтелекту (Методика дослідження емоційного інтелекту «Emotional Intelligence Scale» Н. Шутте) та способом поведінки у конфлікті «компроміс» (Методика діагностики способів реагування у конфліктах К.Томас) ($r = 0,918^{**}$; $p < 0,01$). Таким чином, досліджувані з високим рівнем емоційного інтелекту часто обирають у вирішенні конфліктів компроміс.

Позитивний кореляційний зв'язок між рівнем емоційного інтелекту (Методика дослідження емоційного інтелекту «Emotional Intelligence Scale» Н. Шутте) та способом поведінки у конфлікті «співпраця» (Методика діагностики способів реагування у конфліктах К.Томас) ($r = 0,898^{**}$; $p < 0,01$). Таким чином, досліджувані з високим рівнем емоційного інтелекту часто обирають у вирішенні конфліктів співпрацю.

Негативний кореляційний зв'язок між рівнем емоційного інтелекту (Методика дослідження емоційного інтелекту «Emotional Intelligence Scale» Н. Шутте) та способом поведінки у конфлікті «унікнення» (Методика діагностики способів реагування у конфліктах К.Томас) ($r = -0,935^{**}$; $p < 0,01$). Таким чином, досліджувані з високим рівнем емоційного інтелекту рідко обирають у вирішенні конфліктів уникнення.

Негативний кореляційний зв'язок між рівнем емоційного інтелекту (Методика дослідження емоційного інтелекту «Emotional Intelligence Scale» Н. Шутте) та способом поведінки у конфлікті «притосування» (Методика діагностики способів реагування у конфліктах К.Томас) ($r = -0,941^{**}$; $p < 0,01$). Таким чином, досліджувані з високим рівнем емоційного інтелекту рідко обирають у вирішенні конфліктів притосування.

Негативний кореляційний зв'язок між рівнем емоційного інтелекту (Методика дослідження емоційного інтелекту «Emotional Intelligence Scale» Н. Шутте) та способом поведінки у конфлікті «супер-

ництво» (Методика діагностики способів реагування у конфліктах К.Томас) ($r = -0,941^{**}$; $p < 0,01$). Таким чином, досліджувані з високим рівнем емоційного інтелекту рідко обирають у вирішенні конфліктів суперництво.

Негативний кореляційний зв'язок між рівнем емоційного інтелекту (Методика дослідження емоційного інтелекту «Emotional Intelligence Scale» Н. Шутте) та рівнем конфліктності (Методика оцінки конфліктності особистості Г.В. Ложкін) ($r = -0,901^{**}$; $p < 0,01$). Таким чином, досліджувані з високим рівнем емоційного інтелекту часто проявляють низький рівень конфліктності.

Можемо зробити висновки на основі кореляційного аналізу: чим вищий рівень емоційного інтелекту у досліджуваних, зокрема висока здатність розуміти, керувати своїми та чужими емоціями, тим частіше у конфліктних ситуаціях вони застосовують співпрацю та йдуть на компроміс.

Чим вищий рівень емоційного інтелекту у досліджуваних, зокрема висока здатність розуміти, керувати своїми та чужими емоціями, тим нижчий у них рівень конфліктності та рідше у конфліктних ситуаціях вони застосовують уникнення, притосування, суперництво та протидію.

Висновки. Здійснено аналіз проблеми впливу емоційного інтелекту на конфліктність особистості. Встановлено, що емоційний інтелект розглядається багатьма дослідниками та має різні трактування. Узагальнивши погляди науковців на дане поняття, можемо визначити, що емоційний інтелект являє собою здатність до розпізнання, розуміння емоцій і управління ними. Це стосується як власних емоцій особистості так і чужих.

На основі розгляду положень науковців ми з'ясували, що емоційний інтелект має вплив на рівень конфліктності особистості. Люди з високим рівнем емоційного інтелекту можуть ефективно керувати своєю емоційною сферою, і тому приймають конструктивні рішення. Також, особи з низькою конфліктністю характеризуються хорошим емоційним самоконтролем, що також пов'язано із рівнем емоційного інтелекту.

Здійснивши емпіричне дослідження психологічних особливостей впливу емоційного інтелекту на конфліктність особистості у старшому шкільному віці за методикою діагностики емоційного інтелекту «Emotional Intelligence Scale» Н. Шутте встановлено, що у найбільшій кількості учнів переважає середній рівень розвитку емоційного інтелекту, він є найбільш виражений. Найменше у даній вибірці проявляється низький рівень розвитку емоційного інтелекту. На основі даних результатів можемо зробити висновки за методикою про те, що більшість учнів мають достатньо розвинений емоційний інтелект. У різноманітних ситуаціях вони можуть ідентифікувати свої власні емоції та розуміти чужі, розрізняти їх та керувати ними.

За методикою діагностики способів реагування у конфліктах К.Томас встановлено, що найчастіше у досліджуваних осіб проявляється спосіб вирі-

шення конфліктів, який спрямований на співпрацю. Також, у багатьох старшокласників виражений спосіб реагування у конфліктних ситуаціях спрямований на компроміс. Найменше у конфліктних ситуаціях досліджувані обирають суперництво. На основі даних результатів можемо зробити висновки за методикою про те, що більшість учнів у конфліктних ситуаціях проявляють конструктивні способи поведінки. Конфлікти досліджувані не сприймають як цілком негативні, а намагаються знайти варіанти покращення взаємовідносин. Якщо не виходить вирішити ситуацію налагодивши співпрацю, то вони можуть погодитись на певні компроміси для того, щоб частково задовольнити інтереси конфлікуючих сторін.

За методикою оцінки конфліктності особистості Г.В. Ложкін встановлено, що у найбільшій кількості учнів рівень конфліктності знаходиться у межах соціальної норми. Висока конфліктність виражена відповідно у меншій частині досліджуваних осіб. На основі даних результатів можемо зробити висновки за методикою про те, що більшість

учнів не схильні провокувати конфліктні ситуації. Проблемні ситуації вони намагаються вирішувати попередивши виникнення конфліктів.

Здійснено статистичну обробку даних за допомогою коефіцієнта кореляції Пірсона. Встановлено, що учні з високим рівнем емоційного інтелекту, зокрема високою здатністю розуміти, керувати своїми та чужими емоціями, частіше у конфліктних ситуаціях застосовують співпрацю та йдуть на компроміс. Учні з високим рівнем емоційного інтелекту, зокрема високою здатністю розуміти, керувати своїми та чужими емоціями, проявляють низький рівень конфліктності та рідше у конфліктних ситуаціях застосовують уникнення, пристосування, суперництво та протидію.

Розглянуті у даній статті питання щодо визначення впливу емоційного інтелекту на конфліктність особистості не розкривають усі аспекти досліджуваної проблеми. Перспективи подальших наукових досліджень полягають у глибшому теоретичному аналізі та емпіричному дослідженні зазначеної проблематики у різних вікових групах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дуткевич Т.В. Психологічний зміст поняття конфліктності. *Проблеми сучасної психології* : збірник наукових праць. . 2013. Випуск 20. С.192-200.
2. Котлова Л.О. Психологічні особливості конфліктних форм поведінки студентів та їх особистісного статусу. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2010. Випуск 32. С. 444–450.
3. Лящ О., Мисіва Д. Вплив емоційного інтелекту на копінг-стратегії юнаків. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2018. Випуск 3. С. 123–128.
4. Максьюм К.В. Емоційний інтелект: основні концептуальні підходи та структурна модель соціально-психологічного феномену. *Актуальні проблеми психології. Психологія обдарованості*. 2018. Вип. 14. С. 348–355.

Дата першого надходження рукопису до видання: 13.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 29.08.2025

Дата публікації: 30.09.2025